

# Aproximació a la història fotogràfica de Monistrol de Montserrat

David Blasco i Planesas



1. Fotografia realitzada pel fotògraf anglès Charles Clifford el 30 de setembre de 1860 (Fons: Biblioteca del Palacio Real, Madrid, i Biblioteca de Montserrat)

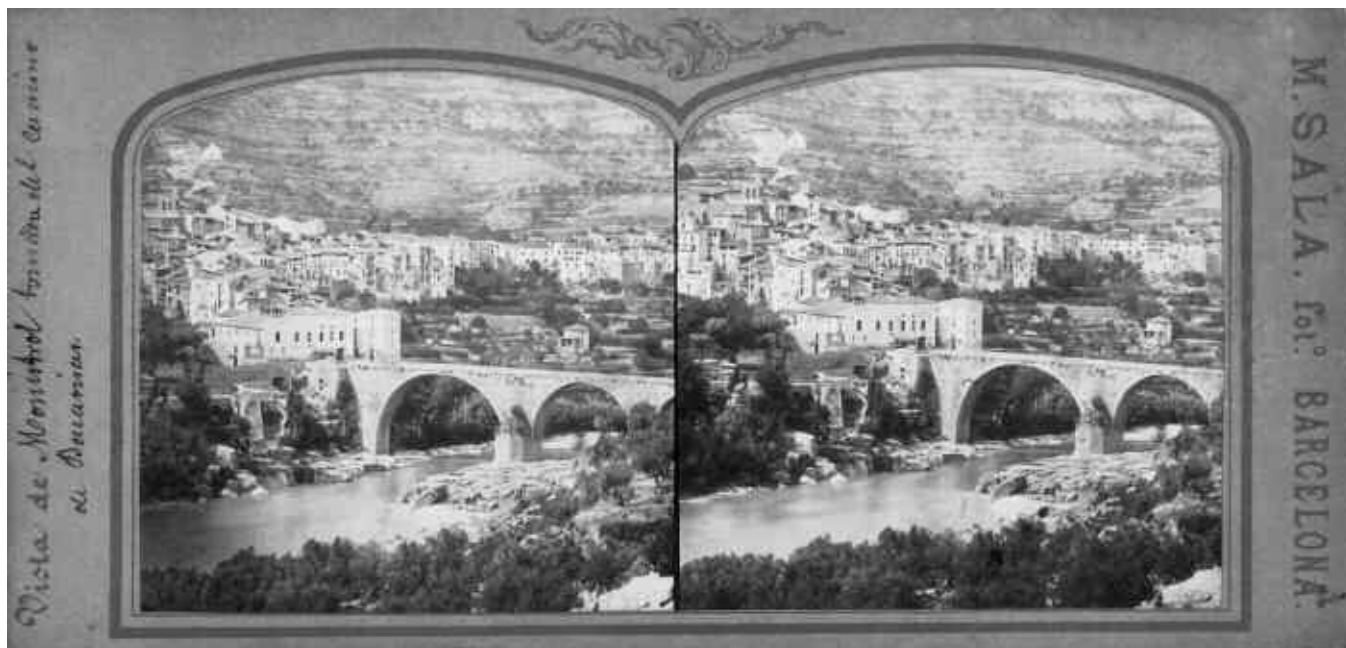
Al llarg dels segles, els pelegrins que anaven a Montserrat, optaven més per pujar per Collbató que no pas per Monistrol; el camí era més còmode, i per aquest motiu, tots els gravats se'ns mostra l'accés al monestir per la part del poble de Collbató.

Un cas únic, podríem dir, va ésser

la descoberta el 1954, a la capella de Saint Michel i Saint Pierre de Houdan (França) d'una pintura datada el 1582, en la qual es veuen uns pelegrins francesos pujant a Montserrat, però aquesta vegada inicien l'ascens per "Monnesetrole" (Monistrol)<sup>1</sup>. És, tot i que no té cap afany de verisme,

la representació gràfica més antiga del poble. En canvi, ja a l'època de la fotografia, Monistrol esdevé el poble que molts fotògrafs retraten degut a la facilitat per l'accés al monestir.

Monistrol, però, és un cas apart, ja que podem fins i tot parlar d'una imatge, "pre-fotogràfica". El 1806



2. Vista estereoscòpica amb el títol: " Vista de Monistrol tomada del camino de Bacarisa". L'autor de la imatge fou Marcos Sala, i va ser feta, vers 1863. (Arxiu David Blasco).

apareixia el "*Voyage pittoresque et Historique et description de la Principauté de Catalogne*". L'autor, Alexandre de Laborde (1773-1842) tenia tot un equip de dibuixants que realitzaren unes magnífiques vistes del llocs més representatius de Catalunya, i el País Valencià. Montserrat no fou cap excepció, i l'equip de Laborde realitzà un total de 18 vistes de la muntanya, entre les quals hi figuren el monestir, les ermites, i les coves de Collbató. Abans, però, de reempendre el camí, i descriure el Pont del Lledoner, situat a "sis llegendes de Barcelona, prop de Vilafranca", els gravadors Moulinier i Dequevauviller, dibuixaren una imatge de Monistrol amb el títol "Vista del puente de Monistrol, y de la Montaña de Montserrat"<sup>2</sup>. Molts lectors ja deuen conèixer aquesta imatge que ha estat reproduïda diverses vegades, però hi ha una peculiaritat. Si abans he dit que podíem parlar d'una imatge "pre-fotogràfica" és aquesta, la dibuixada pels ajudants de Laborde. Quan es consulta el "Voyage..", hom queda sorprès per la fidelitat en què han estat reproduïts indrets o edificis. Al Gabinet de Dibuixos i Gravats del Museu Nacional d'Art de Barcelona, es

conserva un esbós per a la realització del claustre gòtic de Montserrat, i a sota del croquis, hi ha aquesta nota: "...Monsieur: J'ai l'honneur de vous prévenir que la Chambre Noire que Vous m'avez commandée est achevée..."<sup>3</sup>. Prova que moltes vistes foren realitzades amb cambra obscura, i crec que la vista de Monistrol també ho és, degut a la fidelitat en què reproduïren els edificis del poble; entre ells, el pont, i els edificis que envolten el palau prioral.

Fent un salt en el temps; ara sí que en els inicis de la fotografia trobem que la primera imatge presa de Monistrol la realitzà el fotògraf anglès Charles Clifford<sup>4</sup> el 30 de setembre de 1860. Clifford era el fotògraf "oficial" de la reina Isabel II, i amb motiu de la pujada al Santuari de Montserrat per part de la família reial, realitzà un album de fotografies que duu el títol de "Recuerdos fotográficos del viaje de SS. MM. Y AA. A las Islas Baleares, Cataluña y Aragon. Setiembre y Octubre de 1860. Por C. Clifford, fotógrafo de S. M".

La imatge de Monistrol duu el títol de "Montserrat. Vista general de la montaña desde Monistrol" (foto 1).

Un temps després, vers 1863, el

fotògraf barceloní Marcos Sala<sup>5</sup> impressionava una vista estereoscòpica amb el títol: "*Vista de Monistrol, tomada del camino de Bacarisa*". Com a curiositat, cal dir que a partir d'aquesta vista, (foto 2) l'impressor manresà Lluís Roca, la realitzà també en gravat i l'inclogué en el llibre "*Montserrat. Su pasado, su presente y su porvenir*"<sup>6</sup>, l'autor del qual era l'abat Miquel Muntadas (1808-1885). Darrerament s'ha localitzat una altra vista de Marcos Sala amb el títol de "Vista del gran puente de Monistrol"<sup>7</sup>.

Deu anys més tard, el 1875, s'estampava als tallers de l'enquadernador Vives de Barcelona, l'àlbum "*Bellezas de Montserrat*"<sup>8</sup>, contenint un total de 40 vistes. El seu fotògraf, en Joan Martí, el qual realitzà una vista de Monistrol des de la carretera de Montserrat, i que titulà: "*Vista general de Monistrol*". Sens dubte, aquesta imatge esdevé d'un gran valor documental per a la població, ja que ens permet veure, en quasi tota la seva totalitat, el conjunt de cases que formen el poble.

Vers 1879 trobem una imatge (foto 3) del poble però amb suport de vidre. És una vista de Monistrol feta



3. Placa de "llanterna màgica" de Monistrol, feta per Jules Lévy, vers 1879. (Arxiu David Blasco)

des de la carretera de Castellbell i el Vilar i és molt similar a la que féu en Clifford. Aquesta vista, a la seva part esquerra hi posa: " J. Lévy & Cie. Succrs. De Ferrier Père et Fils & Soulier—Paris. 7040 Monistrol y Montserrat". El seu autor, Jules Levy, provenia d'una família amb una llarga tradició fotogràfica<sup>9</sup>. D'aquesta vista, tant pel fet d'estar ja positivada, i per

les mides que té, quasi quadrades (8 x 10 cm.), seria probablement utilitzada per ésser projectada en una llanterna màgica.

A la mateixa època (1880), una magnífica vista d'autor anònim, (foto 4) ens mostra la part de la vila. És una imatge d'una gran nitidesa, i on es veuen els detalls del primitiu campanar, així com el conjunt d'edificis

que l'envolten. També ens cal destacar la barana primitiva del pont, feta de pedra.

El 1881, apareixia l'"*Álbum Pintorech-Monumental de Catalunya*". En aquest llibre que conté un total de 44 vistes de Montserrat, n'hi veiem dues vistes de Monistrol; la número 2 "*Vista de Monistrol*", i la número 6 "*Vista panoràmica de Monistrol*". Eren "*tretes del natural per medi de la fotografia y tiradas pel procediment heliogràfic, inalterable á la acció del temps*". Heribert Mariezcurrena i Corrons<sup>10</sup> en fou l'autor.

A part de les vistes que realitzà el fotògraf Joan Martí el 1875 en l'obra "*Bellezas de Montserrat*", anys més tard, vers 1883, impresionava dues vistes; una molt similar a la quina havia fet el fotògraf Mariezcurrena. Aquesta vista, de grans proporcions (26'5 x 21 cm.), on també se'ns mostra la part de la vila. D'aquesta fotografia, s'en féu una còpia en gravat<sup>11</sup> en la publicació "*La Ilustración. Revista Hispano-Americana*" corresponent al 31 d'agost de 1890. A la portada de l'esmentada publicació, hi ha anotat el següent: "Todos los grabados que publica esta revista son originales ó inéditos en España". També sortí a la publicació religiosa "*La Hormiga de Oro*", corresponent al 31 d'agost de 1891. L'altra imatge, de



4. El poble de Monistrol, vers 1880. Autor anònim. En aquesta imatge es pot distingir el campanar primitiu, el qual es pot veure en comptades fotografies, ja que el 1907, va ésser remodelat. (Arxiu David Blasco).

les mateixes dimensions que l'anterior, se'ns presenta el poble desde la carretera de Montserrat, ("Vue à vol", hi ha escrit en llatí i en francès) però aquesta vegada, a més a més, volgué agafar la vall del Llobregat, en direcció cap a Manresa<sup>12</sup>.

Aquestes imatges, formen part d'un conjunt de vistes que es deuen vendre per separat al seu estudi de Barcelona, i a la botiga de records del monestir de Montserrat, situat al claustre gòtic.

El 1890 ens trobem un fotògraf "ambulante" a Monistrol; "M. Soler. Foto(gra)fo.", el qual retrataria la "Escuela pública de niñas de Monistrol de Montserrat dirigido por D<sup>a</sup> A. Fortuny"<sup>13</sup> i la "Sociedad Coral LA JUVENTUD de Monistrol de Montserrat"<sup>14</sup> Totes dues fotografies, porten la data de 1890.

Per aquesta època (1891-92) Monistrol esdevingué notícia; la construcció del tren cremallera de Montserrat. Hi ha tres fotògrafs que tingueren la seva importància en aquell esdeveniment; el fotògrafs Antoni Esplugas, Josep Esplugas i Puig, i Josep Puiggari. També el fotògraf J. Subietas-Lleopart impressionà unes plaques de la construcció de la línia i més tard serien reproduïdes en una publicació en forma de gravat<sup>15</sup>.

Antoni Esplugas<sup>16</sup> retratà una vis-



5. Una de les primeres postals de Monistrol, fetes vers 1900, a partir d'una fotografia de Josep Esplugas Puig. (Arxiu David Blasco)

ta des de la carretera de Montserrat amb el títol "650. Vista de Monistrol. Montserrat. A. Esplugas". És una imatge de gran qualitat, i que ens deixa veure amb força detall les obres de construcció del cremallera. Si ens hi fixem bé, podrem veure la construcció del pont sobre el Llobregat, i l'estat de les obres de l'estació de Monistrol-Vila...

Quasi al mateix temps (1891-92), el seu germà, en Josep Esplugas Puig<sup>17</sup> (J. E. Puig a les fotografies) realitzava dues vistes; l'una "Vista g(ene)ral de Monistrol desde el Monasterio (de Montserrat)". On també se'ns mostra una imatge similar a l'efectuada per A. Esplugas<sup>18</sup>, i l'altra, on a la part inferior de la fotografia, hi ha anotat: "nº 544. Montserrat



6. Primera postal feta per Àngel Toldrà i Viazo, vers 1908. Entre aquest any i el següent (1909), en confeccionà 15 de Monistrol. (Arxiu David Blasco)



7. Prova de postal, amb anotació manuscrita de Lluçia Roisin, feta vers 1920-25. (Arxiu David Blasco)

desde Monistrol. J. E. Puig. Fotº. Escudillers, 89. Barcelona”<sup>19</sup> (foto 5).

Josep Esplugas i Puig, ( escrit com a “J. E. Puig” a la part inferior de la majoria de les fotografies) també en realitzà 10 vistes de la línia del cremallera, poc després de l’inauguració<sup>20</sup>.

Ens trobem el dia de l’inauguració del Cremallera de Montserrat, el 6 d’octubre de 1892, i el fotògraf Josep

Puiggarí, sabent per la premsa Barcelona que s’inaugurava el cremallera de Montserrat, i “*habiendo tenido ocasión de sacar algunas fotografias del acto inaugural del ferro-carril (...)*”<sup>21</sup> se les ofereix al sr. Romà Macaya i Gibert, membre de la Companyia del Cremallera. En una de les seves instantànies, se’ns mostra el comboi inaugural a l’estació de Monistrol-Vila, i si ens hi fixem bé, veu-

ren com en l’antic camí del cementiri hi ha molta gent del poble, assistint a l’important esdeveniment<sup>22</sup>.

El 1896, apareixia un àlbum de fotografies que duia el títol de “Montserrat. 32 fotografias de Audouard<sup>23</sup>”. Tot just obrint l’àlbum ens trobem amb una fotografia presa des del pont del Cremallera, i al fons es veu Monistrol. El mateix any, ens trobem amb una altra publicació; “Panorama Na-



8. Postal feta per Josep Boixaderas vers 1924, on es veu la nova estació dels “catalans”. (Arxiu David Blasco)



9. "Foto-postal" de la "Font Gran" de Monistrol feta vers 1925. En aquesta imatge hi és present, el quart començant per l'esquerra, del Dr. Oleguer Miró i Borràs. (Arxiu del Centre Excursionista de la Comarca de Bages)



10. Fotografia realitzada per Norbert Bilbeny, amb motiu de la benedicció de la "Font Gran" de Monistrol, per part de l'abat de Montserrat Antoni M<sup>a</sup> Marcet, el 25 de maig de 1928. (Arxiu Municipal de Monistrol de Montserrat)



11. En aquesta postal, la casa de la dreta del Dr. Juncà (la que té estil "modernista"), és on tenien l'estudi fotogràfic els "Suñé i Reig", autors d'aquesta postal, feta vers 1928. (Arxiu David Blasco)

cional<sup>24</sup>", on també s'incloué aquesta fotografia,

Dos anys més tard, el 1898, en un àlbum de fotografies, editat a Barcelona per Antoni López i que duu el nom de "Montserrat á la Vista" inclou tres vistes relacionades amb Monistrol; El poble, el pont del cremallera, i l'estació de Monistrol-Vila. L'autor d'aquestes fotografies fou Josep Serra.

Vers 1905 apareixia un "Recuerdo de Montserrat", imprès a Manresa per "Viñals Hermanos<sup>25</sup>", els quals eren "impresores y Editores". La primera fotografia duu el títol de "1 Montserrat.- Vista de Monistrol".

Vers 1908, "l'Associació protectora de l'Ensenyansa Catalana<sup>26</sup>" editava unes postals amb diverses vistes de Catalunya<sup>27</sup> entre elles, dues de Monistrol.

"224-Monistrol-Pont de la via del cremallera, sobre'l riu Llobregat"

"268 Montserrat – Monistrol. Pont sobre el Llobregat y vista del poble".

Tal i com ho indica en la postal, el "clixé" el féu "R. Foruny".

Ángel Toldrà i Viazo<sup>28</sup> (1867-1956), es dedicà a confeccionar postals de Catalunya a partir de 1905. Les primeres postals de la població són fetes vers 1908, i duen imprès:

- "A. T. V. 499 Alrededores de Montserrat. Puente de Monistrol" (foto 6), i
- "A. T. V. 500 Alrededores de Montserrat. Monistrol viejo".

Un any més tard, el 1909, confeccionà una sèrie de 13 vistes del poble<sup>29</sup>.

- "A. T. V. 3305 Monistrol de Montserrat. Vista general"
- "A. T. V. 3306 Monistrol de Montserrat. Vista parcial"
- "A. T. V. 3307 Monistrol de Montserrat. Fábrica de F. Coma"
- "A. T. V. 3308 Monistrol de Montserrat. Plaza del puente"
- "A. T. V. 3309 Monistrol de Montserrat. Vista parcial"
- "A. T. V. 3310 Monistrol de Montserrat. Puente sobre el rio Llobregat"

- "A. T. V. 3311 Monistrol de Montserrat. Vista desde el puente del f.c. de cremallera"
- "A. T. V. 3312 Monistrol de Montserrat. Puente sobre el rio Llobregat"
- "A. T. V. 3313 Monistrol de Montserrat. La Font Gran"
- "A. T. V. 3314 Monistrol de Montserrat. Font den Guilleumas"
- "A. T. V. 3315 Monistrol de Montserrat. Puente del f.c. de cremallera"
- "A. T. V. 3316 Monistrol de Montserrat. Linea del f.c. de cremallera"
- "A. T. V. 3317 Monistrol de Montserrat. Estación del f.c. de cremallera".

En la "Geografia general de Catalunya" dirigida per Francesc Carreras i Candi, pàg. 249, hi surt una "Vista de la població" de Monistrol, l'autor és Aureli Pulvé realitzada vers 1910.

Vers 1910 l'impremta Roca de Manresa, ja coneguda per la seva llarga tradició d'estampar llibres, alguns de temàtica montserratina, posà a la



12. Visita del president de la Generalitat, Francesc Macià a Monistrol, el 3 de gener de 1932. Fotografia feta a l'interior de l'Ateneu. (Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Macià)

venta una postal<sup>30</sup>, on es veu el poble de Monistrol. D'aquesta postal, almenys hi ha tres "variants"; la feta per L. Roca<sup>31</sup> (tal i com consta al darrera la postal), l'editada per l'"Unió d'antics escolans de Montserrat" i feta amb "Huecograbado" de la casa Mumbrú de Barcelona<sup>32</sup>, i una darrera també editada per l'"Unió d'escolans de Montserrat", però acolorida per "Teodor Eismann" a Leipzig<sup>33</sup>.

Adolf Mas i Ginestà (1861-1936) realitzà diverses vistes de Monistrol entre 1910 i 1925 aproximadament. Fins el moment, n'he comptabilitzat 6. Una vista "general" del poble<sup>34</sup>, una vista "parcial" desde la carretera de Montserrat, la "plaça del Bobo", el pati interior del palau prioral, l'indret anomenat els "Es pilons", i l'inici del carrer de Sant Joan.

També es té constància que molta gent del poble anava a Manresa a retratar-se a "Can Jorba", o amb el fotògraf "Örrit"<sup>35</sup>, com també que els fotògrafs manresans venien a la vila per retratar grups de gent, com és el

cas del sometent de Monistrol, retratat el 26 d'agost de 1911, pel fotògraf "J. Guixà"<sup>36</sup>.

Vers 1925, sortia a la venda una postal de Monistrol, en mitjançant un procediment foto-mecànic, s'ens volia mostrar el poble en "color". Darrera la postal, només hi ha escrit: "Tarjeta postal. Monistrol de Montserrat".

Però no tot eren procediment mecànics; per aquella mateixa època, (c.1925) es realitzà una imatge en color, possiblement la primera, utilitzant pel·lícula "Autocrom"; eren els primers intents per aconseguir les imatges en color trets "del natural".

També per aquesta època, el fotògraf Lluçia Roisin<sup>37</sup> –L. Roisin a les postals–, es coneixen unes postals que es venien soles, o en "bloc". De les soles, de moment en tinc constància d'un 5<sup>38</sup>; tot i que com es veu en la numeració, se'n deuriem fer una quinzena (Foto 7) .

També en la història de les fotografies i postals de Monistrol, es feren

un tipus d'imatges, podriem dir "aèries", les quals prenién aquest nom, aquelles que eren efectuades desde la carretera de Monistrol al monestir de Montserrat. Són, generalment, unes vistes que no tenen molta qualitat, però que a conseqüència d'haver-se'n fet en diversos anys, podem copsar el creixement del poble. D'aquestes vistes en féren els següents fotògrafs; Thomas, vers 1910, Adolf Zerkowitz, vers 1915, l'editor de postals Jaume Viñas, pels volts de 1915 també, l'editor de postals "E. M. M", vers 1920, la "Fototípia Missé Hermanos de Barcelona, i en Lluçia Roisin, ja ben entrat l'any 1925<sup>39</sup>.

Però sens dubte, un dels millors fotògrafs del poble, fou Adolf Zerkowitz<sup>40</sup>.

Establert a Barcelona vers 1914, ben aviat començà a realitzar postals de Catalunya. El 1915, per encàrrec de l'abat Antoni M<sup>a</sup> Marcet, començà a impressionar unes postals de Montserrat. Poc després en faria de Monistrol; per exemple una vista "pano-





13. Vista estereoscòpica, feta vers 1935, per "Galletas y Chocolates Solsona-Rius S. A.", per a ésser enganxada en un àlbum que tenia per nom "España y sus bellezas". Encara s'observa el campanar que fou destruït durant la guerra civil. (Arxiu David Blasco)

ràmica sobre el pueblo de Monistrol", un "Efecto de luz cerca Monistrol-Villa", i una de "Monistrol a vista d'au-cel·les desde el Cremallera"<sup>41</sup>. En una postal, al darrera hi ha anotat: "Tiraje: A. Zerkowitz. Distribuidora: Pablo Dümmtzen. Barcelona", i en una altra "I/144-Montserrat. Vista de Monistrol. Fot. Zerkowitz". Al darrera només hi ha anotat "Tarjeta Postal". El 1919 realitza una fotografia de l'antic rentador públic situat prop de la plaça de la Font Gran, i cap als inicis de 1929 reproduceix una vista de Monistrol amb la muntanya de Montserrat al fons<sup>42</sup> en una sèrie de segells "Montserrat i Nuria". També sorti en postal amb el títol "Montserrat 2 La montaña y Monistrol. La muntanya i Monistrol". Al darrera hi ha imprès: "Talleres A. Zerkowitz, Fotografo - Barcelona". També hi ha una postal que a sota de la imatge del poble hi posa: "Montserrat: Vista general de Monistrol", i al darrera hi ha imprès: "Ediciones Adolfo Zerkowitz, Fotografo-Barcelona. Huecograbado Mumburú". Aquesta postal igualment cal datar-la vers 1930.

Aquest fotògraf realitzà una magnífica vista, igual que l'anterior d'una gran nitidesa, i que hi ha imprès: "Monistrol y "Caball Bernat / Monistrol i "Caball Bernat". Després d'aquestes imatges, no es fins ben entrat els anys 50 que no realitza una serie de postals del poble.

Josep Salvany i Blanch<sup>43</sup>, també és l'autor d'unes fotografies realitzades entre 1916 i 1923. S'hi poden veure la Font Gran, el carrer de Sant Joan, la Bastorra, i el retaule del Roser situat a l'església parroquial<sup>44</sup>.

Vers 1924<sup>45</sup> el fotògraf Josep Boixaderas i Ponsa<sup>46</sup> realitzà una sèrie de 10 postals de Monistrol: apareixien unes postals amb la capçalera impresa: "J. B. Monistrol de Montserrat (núm.)". Al darrera de la postal, només hi ha escrit imprès: "Tarjeta postal. Fabricación Española. Marca Propiedad".

Les vistes que hi figuren són:

- "Vista de la Bastorra".
- "Fuente grande".
- "Vista general".
- "Calle del Pla".
- "Calle Biserta".
- "Estación F. C. " (Foto 8).
- "Fabricas Puig y Font".
- "Fabrica de Francisco Comas".
- "Vista panorámica".
- "El puente".

El fotògraf establert a Montserrat<sup>47</sup>, però amb estudi també a Monistrol<sup>48</sup>, Norbert Bilbeny i Palou<sup>49</sup> realitzà unes fotografies el novembre de 1928, amb motiu de l'anada del poble a Montserrat, el qual es retratà al claustre gòtic. Anteriorment, però n'havia realitzat una altra vers 1925, quan pujà el Sometent de Monistrol

a Montserrat, i fou retratat a la plaça exterior l'església. Una altra que realitzà al nostre poble, fou amb la pujada en romeria a Montserrat vers 1930, el qual quedà retratat a tocar les restes del portal romànic, al costat del claustre gòtic. el 25 de maig de 1928 rebé un encàrrec de l'ajuntament, i que actualment es conserven a l'Arxiu Municipal de Monistrol de Montserrat, on es poden veure l'estat de les obres de la Font Gran; així com la col·lecció que hi ha del dia que s'inaugurà la Font per part de l'Abat de Montserrat Antoni M<sup>a</sup> Marcet, el 25 de març de 1928. En total, es conserven unes 15 fotografies de gran format (25 x 37 cm aprox.) enganxades en cartró (foto 10).

Però no només en Bilbeny hi era aquell dia a tant important acte; el "reportero gráfico" manresà Josep M<sup>a</sup> Rosal i d'Argullol es lamentava en una carta escrita tres dies més tard, tot adreçant-se a l'alcalde Sr. Jaume Janer que "Habiendo venido a esa Villa, el pasado dia 25 del actual, para hacer el reportaje (...) y el haber sacado seis fotografias de diferentes actos oficiales (...) le remito una postal de cada una de las citadas fotografias (...) así mismo me interesa decirle que con mucho pesar mio no pude hacer mas fotografias de los demás actos oficiales (...) pues tuve una pequeña averia en mi cámara que impidió por completo seguir el trabajo"<sup>50</sup>.



14. El pont de Monistrol volat. Fotografia feta l'11 de juny de 1939. (Arxiu de la Unió Excursionista de Sabadell)

Cap el 1930 apareixien una sèrie de postals<sup>51</sup> sense indicar-hi l'autor de les imatges. Aquestes vistes duen unes lletres daurades a la postal indicant l'indret retratat<sup>52</sup>. Són unes vistes d'una gran qualitat fotogràfica.

Vers 1928 apareixien unes postals de Monistrol<sup>53</sup>, (Foto 11) que duen el nom de "Vistes de Monistrol de Montserrat. Fot. Suñé i Reig"<sup>54</sup>. Poc després, en una publicació de Manresa<sup>55</sup> només ens consta "Miguel Suñé Oliart Fotógrafo". Segons sembla estava especialitzat en "Fotografia industrial: Fotografias artísticas: Reproducciones: Retratos Técnico-color" i també feia "Ampliaciones" i, com ell mateix deia, "mis trabajos són de máxima calidad y economía (...) tanto el trabajo como los precios son sin competencia"<sup>56</sup>. Tenia la "Casa central" al carrer Julià Fuchs, núm 33, i una "Sucursal" al carrer Conde Jofre, 13 de Sabadell<sup>57</sup>. Ell mateix deia que tenia "nombrosa clientela"<sup>58</sup>. Algunes de les seves fotografies que ens han arribat són, a més a més de les postals esmentades; retrats d'estudi, una vista de la façana de l'Ajunta-

ment, així com unes magnífiques imatges de l'antic tren Cremallera<sup>59</sup>. També he localitzat un parell de fotografies efectuades des del balcó del seu estudi, i on es veu una processó pel carrer, i que es venien com a postals. També cal dir que realitzà postals d'altres poblacions<sup>60</sup>. Sembla que estigué en "actiu" al nostre poble, fins aproximadament el 1933<sup>61</sup>. Benet Junqué (1902-1930), monjo de Montserrat, realitzà un àlbum amb una sèrie de vistes de la muntanya i del monestir vers 1925<sup>62</sup>. Així com una postal on es veu Monistrol. Al text hi posa: "Montserrat - 1. La montanya des del riu Llobregat. Fot. Junqué, O. S. B."<sup>63</sup>

En aquesta època, es confeccionaren dos "blocs" postals de la vila; l'un duu el nom de "Recuerdo de Monistrol de Montserrat". Tal i com diu a la portada del bloc, comprèn una sèrie de "15 Vistas". L'autor de les fotografies era Llucià Roisin, i es venien a l'estanc de José Bedós.<sup>64</sup> L'altre hi posa: "Recort de Monistrol de Montserrat". Comprèn un total de 12 postals. D'aquestes postals en destaca les

imatges que ténen una tonalitat blavosa. Darrera hi ha anotat: "Fototípic Thomas. Barcelona. Edició Alfara".

A la "Revista de propaganda"<sup>65</sup> publicada a Manresa, i al número corresponent al mes de desembre de 1930, hi apareixen dues fotografies de Monistrol, fetes per "Fot. Puntí".

De la dècada de 1930 es pot datar una curiosa postal: "Tarjeta Postal. Vistas Transparentes" hi diu al darrera del tarjetó. Una curiositat; mirant el dibuix vol representar el poble de Monistrol, però si mirem la postal amb un focus lluminós que il·lumini la postal, hi veurem que ens surt la Mare de Déu de Montserrat, fins i tot reflectida al riu Llobregat!...Al text que hi ha al darrera també hi diu: "Montserrat. Vista de la montanya desde Monistrol-Aparició de la Verge al transparent. Imp. M. Tasis. Barcelona".

El 3 de gener de 1932, el president de la Generalitat de Catalunya Francesc Macià, després de visitar els pobles de Sant Vicenç de Castellet, Sallent, Balsareny i Navàs, arribava a Monistrol, i convidat per les autoritats



15. Detall del pont dinamitat durant la guerra, i de la passera provisional que hom construí per passar a l'altra costat del poble. (Arxiu David Blasco)

del poble, li serviren un “petit refrigeri”. Durant l'acte, hom realitzà una fotografia on es veu tota la corporació municipal, junt amb el president Macià a la sala de l'Ateneu (Foto 12).

“Reportatges Gràfics AUSIÓ (Manresa)”. Amb aquest nom trobem per un costat, una curiosa fotografia; el campanar que desaparegué durant la guerra civil retratat en primer pla... però de nit i “ornamentat” amb una sèrie de bombetes que van resseguint el seu perfil, i també el reportatge que féu de les “Fiestas patronales y bendición de la nueva imagen de San Sebastián” el 20 de gener de 1935<sup>66</sup>. No fóra estrany que la fotografia del campanar correspongués també per aquelles dades. En aquesta època, la casa de “Galletas y chocolates Solsona-Rius S. A. de Barcelona” regalava amb els seus productes unes fotografies estereoscòpiques dins la col·lecció “España y sus bellezas”. En la sèrie segona i el número 504 es reproduí Monistrol, del qual hom deia que és “Villa de 3.500 h. Al pie de la gloriosa Montaña de Montserrat, bañada por el rio Llobregat. Arrancan de

esta población la línea del f. c. Cremallera y El Aéreo que conduce al Monasterio. Estación f. c. Norte y Carretera general<sup>67</sup>” (Foto 13).

Després de la guerra civil, trobem algunes fotografies de les destrosses que havia ocasionat la guerra. L'estat de com quedà l'església<sup>68</sup> i el pont sobre el Llobregat en són exemples<sup>69</sup> (Foto 14 i 15).

El 20 de juliol de 1947, s'inaugurava de la sucursal de la “Caixa de Pensions” situada a la plaça del Bobo, i el fotògraf Joaquim Brangulí en deixà testimoni fotogràfic<sup>70</sup>.

### Monistrol en portada

Després d'haver sortit Monistrol en “portada” el 31 d'agost de 1890 a la revista “La Ilustración”, hagueren de passar bastants anys fins que no sortís en cap altra publicació. Concretament sortí quatre vegades més; la primera al “Diario de Barcelona” corresponent al 27 de març de 1928, amb motiu de la inauguració de la “Font Gran” amb una fotografia del

fotògraf Sagarra, també sortí al diari “El dia gráfico” corresponent el mateix dia 27, amb dues fotografies d'Alexandre Merletti<sup>71</sup>. També fou notícia de primera plana, en el diari; “La Vanguardia. Notas gráficas. Cuatro páginas”; el corresponent al 9 de juliol de 1930, on sota el títol de “pueblos catalanes”, hi havia una vista de “Monistrol de Montserrat desde una de las orillas del río Llobregat”<sup>72</sup>, i el 16 de gener de 1932; on també sota el títol de “Pueblos catalanes” hi sortia “Una típica calle del pintoresco pueblecito de Monistrol. Al fondo, las crestas de las montañas de Montserrat”<sup>73</sup>.

### La fi del blanc i negre (1950-1960)

A principis de la dècada de 1950, s'edità una postal amb el títol “Montserrat. La Montaña desde el rio. Nº 10”. L'autor fou el monjo de Montserrat Andreu Ripol<sup>74</sup>.

En aquesta època apareixien unes postals de Monistrol, les quals a l'an-



16. Un indret completament desconegut; l'encreuament de la carretera de Monistrol a Montserrat, durant la nevada de 1962. (Arxiu Jaume Serch i Torrents)

vers hom estampà "Cliché propiedad de Fotografia "Cuyàs". Rda. S. Pedro, 4.-Barcelona". Els Cuyàs eren una nissaga de fotògrafs establerts a Barcelona el 1899, i que començaren amb el pare; Narcís Cuyàs (1881-1958), i continuat pels seus fills Enric Cuyàs i Prat (1910-1989) i Narcís Cuyàs i Prat (1920-199?). Pel moment, se'n coneixen 6 postals diferents.<sup>75</sup>

A mitjans de 1950, apareixien una sèrie de 9 postals de Monistrol editades per "Talleres A. Zerkowitz. Barcelona. Exclusivas Climent"<sup>76</sup>. Sense ésser d'aquesta col·lecció, però dels mateixos "Talleres A. Zerkowitz" he localitzat una postal que hi ha imprès el següent text: "Montserrat 48. Detalle de Monistrol y Montserrat al fondo", i una altre de similar, amb el títol també similar: "Montserrat 49. Vista parcial de Monistrol y Montserrat al fondo".

També per aquesta època surten a la venda unes postals que hi posa: "Tarjeta postal. Exclusiva Ferrer. Fotografia Soberanas"<sup>77</sup> i una altra que al darrera la imatge, hi posa "Mont-

serrat. Vista general. Copyright Danis"<sup>78</sup>.

### El color a les postals

Del 1962, hi han 2 postals fetes per "Edición del Monasterio". Duen els textos següents: "Montserrat desde Monistrol" i "La montaña desde Monistrol".

Poc després, vers 1964, els tallers d'Adolf Zerkowitz estampaven una "Vista desde Monistrol". A sobre hi posa: "Montserrat 2052", i per la mateixa època, el taller de J. Puig-Ferrán, amb la fotografia d'"A. Campañá", imprimien una vista de "la montaña y el pueblo de Monistrol" seguint el procediment de "color directo ek-tacrome".

La darrera postal de Monistrol sortida dels "talleres Zerkowitz" circulà vers 1972, i representen a "parejas típicas catalanas". La fotografia està presa prop de la masia de la "Graella", i les dues parelles que surten a la postal són monistrolenques.

Vers 1970, l'empresa especialit-

zada en postals, "Escudo de Oro", realitzà 4 vistes del poble<sup>79</sup>.

De les darreres postals fetes, l'una hi posa "Vista de Monistrol de Montserrat. Impresión Editógraf, S. A. Manresa", i l'altra hi posa escrit: "Monistrol de Montserrat - Bages. Comercial Escut d'Or, S. A. Barcelona".

Acabarem aquest recull, amb una breu ressenya dels fotògrafs que, per les imatges que han pres, han contribuït a "engruixir" la història gràfica de Monistrol, ja que, sense ells, i en el moment precís d'apretar el botó de la càmera, no hauriem disposat d'unes imatges, algunes úniques de la història gràfica del nostre poble.

### Fotògrafs del poble

#### Pere Tomàs i Sanfeliu

(Monistrol de Montserrat 1915 - Les Escaldes (Andorra) 2003)

Nascut al carrer de St. Joan núm. 5 el 28 de juliol de 1915<sup>80</sup>. Els seus pares eren Pere Tomàs Cesqueda<sup>81</sup>, nascut a les Escaldes (Andorra) i Dolors Sanfeliu i Figueras, de Sant Frui-

tós de Bages. Començà a treballar d'escrient a la fàbrica de can "Puig i Font". Anys més tard, inicia la seva activitat com a fotògraf el 1950 realitzant fotografies pels Documents Nacionals d'Identitat (D. N. I.). En un programa de la festa major del poble del 1952, s'anunciava com a "Tomás. Reportages fotográficos. Fotografías carnet. Trabajos de laboratorio para aficionado. Revelado perfecto de Películas y Placas. Copias-Ampliaciones". El 1956 al programa de la Festa Major, hi posa: "Un reportaje fotográfico "Tomás". Julián Fuchs, 7 – Teléf. 54. Monistrol de Montserrat". S'ubicava al carrer Julià Fuchs, 7. Retratà molts aspectes del poble; naixements, casaments, festes majors, dels carrers, la Colònia Gomis...etc. Per fer les fotografies tenia una "Leica" que havia comprat a Barcelona, a "Arpi". Al darrera de les fotografies hi havia un text que deia "Reportajes fotográficos "Tomás" Monistrol de Montserrat". Als sobres que contenien les fotografies realitzades, hi posava: "Bodas, bautizos, fiestas. Fotos Tomás. Julián Fuchs, 7 – Teléfono 54. Monistrol de Montserrat". Marxà de Monistrol vers 1960, tot i que allí hi feia estades durant les vacances. Morí a les Escaldes (Andorra) el 23 de maig de 2003

### **Jaume Ribalta i Banqué**

(Monistrol de Montserrat, 1921)

Començà a treballar d'escrient a la fàbrica de can "Puig i Font". Inicia la seva activitat com a fotògraf vers 1950 realitzant fotografia d'estudi. Té el seu establiment, i de fet l'ha tingut sempre al mateix lloc; al carrer Manresa, núm. 2. Originàriament havia estat una merceria i l'estudi fotogràfic era al primer pis. Les fotografies que feia, les col·locava a l'aparador. En un programa de la festa major del poble del 1956, s'anunciava a tota plana: "Sin propaganda... Fotografía Ribalta. Monistrol de Montserrat". En altres propagandes s'anuncia: "Una fotografía Ribalta. Sin duda la mejor. Monistrol de Montserrat"<sup>82</sup>. Amb el nom de "Foto-Art", el sr. Ribalta obria el 1972 un estudi i botiga de material fotogràfic, a la Plaça de la Vila, 17 de Martorell.

Vers 1983, es traspassà el negoci. Durant més de cinquanta anys ha realitzat molts reportatges fotogràfics; cal destacar les fotografies sobre la nevada de 1962, els aiguats del 1971, les curses de cotxes i motos cap a Montserrat, les festes majors i dels carrers; certament la llista seria molt extensa. Les màquines fotogràfiques que havia utilitzat eren una "Contax, una "Rolleiflex", una "Kodak Retina", i, naturalment, una "Leica".

### **Salvador Redó i Martí**

(Monistrol de Montserrat, 1958)

Començà a exercir de fotògraf vers 1982. En aquest any i en un anunci de la festa major hi surt com a: "Treballs fotogràfics Salvador Redó. Reportatges. Noces, Bateigs, Comunions, Escolars, Esportius, Socials. Foto-carnet a domicili. Retrat gran format exteriors. Carrer del Pont, 4, 3er.2ª. Monistrol de Montserrat". Autor de diversos llibres i articles de temàtica monistrolenca, i afeccionat a la recerca de fotografies antigues, poseeix un notable fons fotogràfic del poble. Actualment treballa al diari "Regió-7"

### **Jaume Serch i Torrents**

(Monistrol de Montserrat, 1923)

Afeccionat a l'escalada i a la fotografia, cal destacar l'ampli reportatge que realitzà sobre la nevada de 1962 al poble<sup>83</sup> (Foto 16).

### **Pere Macià i Ribas**

(Monistrol de Montserrat, 1928 - 2002)

Fuster de professió i afeccionat a la fotografia, retratà durant diversos anys les festes dels carrers del poble, la nevada de 1962, els aiguats de 1971 i la construcció de la carretera de Monistrol a Manresa. Retratà també el desmantellament del material mòbil del cremallera de Montserrat (1971).

### **"Foto-Beltrán"**

Va estar en actiu entre 1974, i 1983, dedicant-se als reportatges de casaments, comunions, o altres celebracions.

Serveixin aquestes dades per donar

a conèixer una mica més la història gràfica de Monistrol.

## **NOTES**

1. El P. Adalbert Franquesa (1908-2005), monjo de Montserrat, fou qui em facilità l'esmentada informació, junt amb altres documents que amablement em permeté fotocopiar.
2. Podeu veure-la al llibre "Viatge Pintoresc i Històric. El Principat" d'Alexandre de Laborde. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. 1974 a la portada i a les pàgs. 107-109. Darrerament s'efectuà una exposició al Museu Nacional d'Art de Catalunya, amb motiu dels 200 anys de la publicació del "Voyage...". Val la pena consultar el llibre-catàleg editat amb aquest motiu "El viatge a Espanya d'Alexandre de Laborde. Barcelona 2006", i sobretot la pàgina 92, on hi ha representada un dibuix a l'aiguada realitzada de Monistrol vers 1803, i efectuada per Florent-Fidèle-Constant-Burgeois de Castelet (1769 - + després de 1836), la qual seria la base per més tard realitzar el gravat. També mereix especial atenció el comentari de David Caralt "El monestir i les ermites de Montserrat", publicat al mateix catàleg entre les pàgs. 164 i 165.
3. Vegeu "Viatge Pintoresc i Històric. El País Valencià i les Illes Balears" d'Alexandre de Laborde. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. 1975. Pàg. 240 i 241, i també reproduït en el llibre-catàleg del MNAC descrit anteriorment, a la pàg. 96.
4. Clifford (1819-1863) arribà a Espanya el 1852, i el 1858 anotava que ja tenia retratats més de 800 "monumentos notables" d'arreu d'Espanya. (vegeu "Las fuentes de la Memoria. Fotografía y sociedad en la España del siglo XIX de Publio López Mondéjar. Lunewerg Editores. Pàgs 34 i ss. i 213.)
5. Tenia el seu taller fotogràfic al carrer Rauric núm. 13 de Barcelona.
6. La primera edició d'aquest llibre és del 1867, i el gravat hi és inclòs a la pàg. 125. A la segona edició d'aquest llibre, el 1871, el gravat es troba a la pàg. 110.
7. Vegeu-la reproduïda al llibre de Juan Antonio Fernández Rivero "La imagen estereoscópica" Málaga. Editorial Miramar, 2004. Pàg. 229.
8. El fotògraf barceloní Joan Martí, havia estampat abans l'àlbum "Bellezas de Barcelona" (1874), i més tard, el 1877, "Bellezas de Gerona". Entre el 1868 i 1875, tenia el seu estudi al carrer escudillers, 39. Més tard, vers 1878, el tenia a la Rambla dels Estudis, 5, principal. D'aquest àlbum se'n va fer una edició més reduïda el mateix any 1875, i el 1883, s'en féu un altre, però utilitzant un procediment "foto-mecànic" on la imatge no té molta qualitat.

9. Léon & Lévy (L. L.) Firma productora de còpies fotogràfiques fundada a mitjans de 1860. Vers 1874, s'incorporaren a l'equip, els fills de Levy: Julies, Ernest i Lucien, i un any més tard, enviaren a un equip de treball a recórrer Europa i Àfrica per tal d'anar augmentant el seu arxiu fotogràfic. Gran part d'aquesta col·lecció de fotografies, fou adquirit per l'agència de Paris Roger-Violet el 1970. Vegeu "Diccionario Espasa de Fotografía". Barcelona 2002, pàgs. 422 i 423.
10. Mariezcurrena i Corrons, Heribert (Girona 1846-Barcelona 1899). El 1876, fundà juntament amb Miquel Joritzi (o Joaritz) enginyer i parent seu, el dibuixant Serra i Pausas (col·laborador de la revista "*la Ilustración Española y Americana*") i l'estudiant Josep Thomas i Bigas, la "*Sociedad Heliogràfica Española*". Durant un temps, Mariezcurrena estudià a París, i quan tornà, va editar el primer volum de l'"*Album Pintoresch...*" contenint 25 "*heliografies*" el 1879 a instàncies de l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques (futur Centre Excursionista de Catalunya). Poc després apareixia una edició "petita"; entre les quals hi figuren l'àlbum de Poblet, el de Santes Creus, i finalment el de Montserrat, contenint 44 heliografies, i valent 70 rals. (Vegeu l'article d'aquest fotògraf a: "Fotògrafs i editors a les comarques de Girona", d'Emili Massanas i Burcet. Diputació de Girona, 1998. Pàgs. 80 i 81).
11. L'autor del gravat fou en J. Passos (?)
12. Aquesta fotografia també aparegué en format de gravat amb el títol de "Vista panoràmica de Monistrol desde la montaña de Montserrat", a la revista "La Ilustración" corresponent al 31 d'agost de 1890, i al llibre d'Eudald Canibell "Montserrat. Album-Guia-Plano-Historia". Barcelona 1898. s/p. El gravador fou en "L. Urgellés"
13. Vegeu-la reproduïda a la portada de l'"Anuari. Un any de vida Monistrolenca 1995".
14. Original cedit per Joan González i Aragones, i reproduïda a l'"Anuari". Any 1995, pàg. 34.
15. Vegeu "La Ilustració Catalana" corresponent al 31 d'octubre de 1892. Pàg. 309.
16. El 1890, tenia el seu taller fotogràfic a la Plaça del Teatre 7 4art. Sobre la "Fonda del Falcón"
17. Amb el temps, aquest fotògraf construïria, junt amb altres socis, el conjunt de cases que hi hagué a principis de 1906 i que subsistiren fins l'any 1991, prop de la "Font dels Monjos". Eren situades a la carretera de Monistrol a Montserrat, i que hom anomenaria la "Colonia Puig". Vegeu "Montserrat Recull gràfic 1890-1930" de Salvador Redó i Jaume Pons. Parcir Edicions Selectes, Manresa 1995. Pàg. 229 i següents. Però en especial la fotografia superior de la pàgina 235, on a l'angle superior dret, i surt escrit "Colònia J. E. Puig".
18. Aquesta mateixa fotografia, es reproduí en un àlbum de fotografies de Montserrat, que duu per títol "Recuerdo de Montserrat", contenint 12 fotografies, enganxades en un suport de cartró.
19. D'aquesta fotografia, "Montserrat desde Monistrol", també sortí reproduïda en dos àlbums que J. E. Puig posà a la venda vers 1892. Una curiositat també d'aquesta imatge, és que es reproduí vers 1900 en una postal "Obsequio de la casa Viñas y C<sup>a</sup>". A sota de l'imprès també en vermell hi diu "N<sup>o</sup> 2. Montserrat. Vista desde Monistrol". D'aquesta postal també té una peculiaritat; apart del format normal de les postals, (9 x 14 aprox.) també s'en féu una amb unes mides més reduïdes (6'5 x 10 aprox.) posant al seu darrera "Tarjeta postal infantil". Val la pena comentar que en aquesta època molta gent del poble s'anava a "retratar" a Barcelona, com és el cas dels avantpassats de la família Macià dels quals conserven unes fotografies fetes per l'esmentat Josep Esplugas i Puig d'aquella època.
20. Vegeu-ne algunes, publicades al llibre "El Cremallera de Montserrat" de Jordi Suades, Enric Gil i David Blasco. 2<sup>a</sup> edició. El Farell, 1999, pàgs. 30, 31 i 32.
21. Copiat textualment del text que hi ha a la primera pàgina de l'àlbum. L'original és a l'Arxiu de Ferrocarrils de la Generalitat de Catalunya.
22. Original conservada a l'Arxiu fotogràfic de Ferrocarrils de la Generalitat de Catalunya. Vegeu-la al llibre "El Cremallera de Montserrat" de Jordi Suades, Enric Gil i David Blasco. 1<sup>a</sup> edició. El Farell, 1998, pàg 28, i la també al llibre de Carles Salmerón i Bosch "El cremallera de Montserrat" Barcelona. Ed. Tèrminus 1986, pàg. 21.
23. El seu nom era Pau Audouard. Nasqué a l'Havana el 1857 i morí a Barcelona el 1918.
24. "Panorama Nacional. Escogidísima colección de láminas. Reproduccion fiel de esmeradas fotografías". Barcelona Herenegildo Miralles; Editor, litógrafo y Encuadernador. Calle de Bailén, núms. 59 y 70. (1896).
25. El taller de "Viñals Hermanos començà a Manresa el 1900. Era situat al carrer d'Urgell núm. 3. Editaven en paper i impressions de poca qualitat. El 1907 es traslladaren al carrer del Bruc núm. 7. El despatx el tenien a la Plaça Major núm. 4. El 1911 l'impremta "Viñals" es denominà "Sociedad Editorial Manresana". (Vegeu "Dovella". Núm. 88-89. Estiu-tardor 2005. "El Quitxot Manresà de 1905" de Pere Ruiz Lozano. Pàgs. 44 i ss).
26. Escrit al revers de la postal. També hi havia anotat el següent text: "Els beneficis que s'obtinguen ab la venda d'aquestes postals se destinarán á fomentar y sostenir escuelas catalanes".
27. Hi ha vistes de Montserrat, de Manresa i d'altres poblacions catalanes.
28. "A. T. V." a les postals. Es diu que era el seu ajudant qui premia el disparador, mentre que ell enquadrava la màquina amb l'ajuda d'un marquet de fusta. Ja en el seu catàleg del 1906, tenia realitzades 900 postals de Catalunya. Tenia la seva botiga al carrer Canuda 41-43 de Barcelona. Era amic del pintor Modest Urgell, i gran afeccionat a col·leccionar objectes de ceràmica i antiguitats.
29. Vegeu-la reproduïda a la pàg. 257 del llibre de Salvador Redó i Jaume Pons "Montserrat. Recull gràfic 1890-1930" Manresa. Parcir Edicions Selectes. 1995. També en aquest llibre hi ha una altra "variant" a la pàg. 258/259. Per més dades sobre la nissaga dels Roca, consulteu les pàgs. 15-18.
30. A la postal hi ha el següent text: "Montserrat.-Vista oriental de la montanya desde'l pont de Monistrol"
31. La imatge d'aquesta postal, és d'un color verdós, i el text hi posa: "6. Montserrat. Vista de la Muntanya desde Monistrol".
32. En aquesta postal hi ha escrit el següent text: "Montserrat. Vista de la Muntanya desde Monistrol".
33. Aquesta fotografia es reproduí en l'àlbum de fotografies "Montserrat" pàg. 46, Fig. 18. S'edità el 1916.
34. De la dècada de 1920, és una fotografia feta a la meua àvia Montserrat Fàbregas i Calsina. Al seu darrera hi ha imprès: "Fotografia Òrrit. Manresa". Cal fer esment que Enric Òrrit, exercia de fotògraf professional des del 1902. Vegeu: "Història gràfica de Manresa. La Restauració 1875-1931" de Maria Gemma Rubí i Joaquim Aloy. L'inici de la fotografia a Manresa. Fotògrafs i col·leccionistes. Pàgs 16 i 17. Parcir Edicions Selectes 1996.
35. Josep Guixà nasqué a Manlleu, i alternava la feina de venedor en una botiga de queviures i xarops al carrer del Born de Manresa, amb la de reporter gràfic. Mereix especial atenció les fotografies que féu a Manresa, sobre els fets de la "Setmana Tràgica", on es veuen les destrosses fetes aquell juliol de 1909. Col·laborà en les revistes "La Actualidad", "La Hormiga de Oro", "La Ilustració Catalana", i d'altres. Morí a Manresa el desembre de 1925. (Vegeu l'article de Maria Gemma Rubí i Joaquim Aloy "L'inici de la fotografia a Manresa. Fotògrafs i col·leccionistes", dins "Història gràfica de Manresa. La Restauració (1875-1931). Vol. I. Parcir 1996.
36. De procedència francesa, Roisin s'establí a Barcelona, vers 1917-18. Tenia el seu establiment, anomenat "La casa de la postal", a la Rambla de Santa Mònica, 29 de Barcelona. Morí a França el 1943.
37. La núm. 3 "Monistrol de Montserrat". Plaza del Puente", la núm. 6 - Monistrol de Montserrat.- Torre antigua", la núm. 7 "Monistrol de Montserrat.- Fábrica de los Sres. Coma", i la núm. 15 "Monistrol de Montserrat. Carretera Es-

- parraguera”.
38. “Montserrat- Panorama sobre Monistrol. L. Roisin, fot. Barcelona”
  39. Nasqué a Viena el 1884 i morí a Barcelona el 1972.
  40. Tot i que hi diu que està feta des de la via del tren cremallera, no és cert degut a la perspectiva que hi ha del poble.
  41. “Montserrat – Monistrol Vilage”
  42. Nasqué a Martorell el 1866 i morí a Barcelona el 1929.
  43. Desaparegué el juliol de 1936. Vegeu aquesta imatge a “Pau Sunyer i el retaule del Roser de l'església de Sant Pere de Monistrol de Montserrat” de Josep Galobart i Soler. Dovella. Tardor 1998. Pàg. 40.
  44. Són datables el 1924, degut a que la postal on es veu l'estació dels Ferrocarrils Catalans, es veu acabada de construir, i dita línia arribà a Monistrol el 1922, i 2 anys més tard arribà fins a Manresa.
  45. Nasqué a Benavent (Pallars Jussà) el 1878. Casat amb Neus Mauri, es traslladà a Sabadell el 1910, on Boixaderas s'associà amb l'impressor Josep Obradors, editant una sèrie de postals de diversos pobles, El tàndem Obradors-Boixaderas (O y B a les postals) no tingué molta durada, i finalment, les postals hi surten les inicials del fotògraf (J. B. ) N'hi ha de fetes als pobles d'Esparriguera, Olesa de Montserrat, i d'altres tant llunyanes com Ponts, i de ciutats com Sabadell i Terrassa. El 1915 Boixaderas passa a viure a Barcelona, i finalment s'estableix a Reus el 1934, fins que morí el 1938, en un dels bombardeigs que hi hagué a la ciutat. (Informació facilitada pel Sr. Rafael Comas de Terrassa).
  46. Va estar en actiu entre 1914 i 1936, aproximadament. Tenia el seu estudi als baixos de les “cel·les” de St. Josep, on hi havia un aparador on hi deia “Estudi Bilbeny”. Cap a la darrera època, llogava pel·lícules per a ésser projectades a les mateixes “cel·les”.
  47. Era ubicat al carrer del pont, 20, on feia “fotografia d'estudi”. Informació facilitada pel Sr. Jaume Ribalta i Banqué.
  48. Barcelona 1896 – Santiago de Chile 1972. No em sé de posar-hi una descripció d'ell feta el 1936, i que el descriu així: “(...) Llavors jo vaig anar a cercar de seguir el fotògraf, que era estacionat al costat del claustre al costat de la màquina. “Escolti, senyor Bilbeny, que ens treuria una fotografia a la mamà i a mi junts?” “Si, maco”, em digué. I ja el veig que agafa la màquina pel trípode, se la carrega al coll, i tria un lloc davant la porta de l'església. Ens col·locà vora les columnes de la dreta, i enfocà la màquina; després s'acostà i ens posà bé. T'he de dir que sembla tot un artista, porta cabellera llarga i ulleres de cel·luloide; a més, ens féu assajar mil posicions, i quan estava a punt de disparar, encara anava donant instruccions de mirar cap aquí o cap allà, d'aixecar o abaixar el cap, d'estar una mica somrients o naturals. A l'últim tirà. Després en féu una altra de mi sol, amb la mateixa parsimònia. Ja veurem com haurem quedat, després de tants preparatius. (...)”. Extret del “Llibre d'Or de l'Escolania de Montserrat”. Barcelona 1936. Pàg. 105.
  49. Arxiu Municipal de Monistrol de Montserrat (A. M. M. M.) Correspondència. Any 1928.
  50. Algunes d'aquestes postals es reproduïren en el llibre “Monistrol de Montserrat. Cent anys d'història gràfica” de Salvador Redó i Llorenç Soldevila. Aixernador. Edicions argentonines. 1986. a les pàgs. 18, 45, 67. Vegeu també: “De la mà dels gegants de Viserta. Recorregut dins d'una tradició: les festes del carrer o enramades”. de Salvador Redó i Martí. Manresa. Copi-gràfic 1984. Pàgs. 39 i 41.
  51. De moment n'he comptabilitzat 9 i que són: “Monistrol de Montserrat.- Vista parcial”, “Monistrol de Montserrat.- Plaza del Puente”, “Monistrol de Montserrat.- Barrio de Santa Ana”, “Monistrol de Montserrat.-Huerto Plá”, “Monistrol de Montserrat.-La Cabanya”, “Monistrol de Montserrat.-Carretera de la Estación”, “Monistrol de Montserrat.- Calle de Viserta”, “Plassa del Bó-Bó”, i “Monistrol de Montserrat.-Font Gran”. També s'en feren del veí poble de Castellbell i el Vilar; “Castellbell – Canal y rentado”, “Castellbell - Esglesia i rectoria”, “Castellbell Castell i Torre Bures”
  52. Pel moment, n'he comptabilitzat 7.
  53. Imprès que hi duia a les postals en negre. No obstant, també s'ha localitzat una postal reproduïnt la plaça de la Font Gran, i a la part superior dreta, hi ha un segell en sec que hi posa: “Suñé y Reig. Fotógrafos. Julián Fuchs, 33. Monistrol de Montserrat” (Original cedit pel sr. Enric Gil i Benajes).
  54. “Manresa y su Comarca”. Any 1929. Pàg. 111.
  55. Fragment d'una carta de Miquel Suñé adreçada al sr. Izquierdo, secretari de l'ajuntament de Monistrol el 18 de setembre de 1929. a l'encapçalament de la carta hi posa: “ Suñé y Reig Fotógrafos”. A la carta està ratllat el nom dels dos, i a sota hi ha estampat en un segell el nom de “Miquel Suñé”.
  56. Consultat a l'Arxiu Històric de Sabadell, no es té constància que aquest fotògraf estés en actiu a la ciutat.
  57. Carta citada anteriorment.
  58. Al darrera els originals hi ha estampat” Miquel Suñé. Julián Fuchs. Monistrol de Montserrat”. Vegeu-les reproduïdes al llibre de Miquel Gurgui “El Cremallera de Montserrat”. Barcelona 1982. Pàg. 57 foto 66, i a “El Cremallera de Montserrat. Història gràfica i Viatge” de David Blasco, Enric Gil i Jordi Suades”. El Farell. Sant Vicenç de Castellet 1998. Pàg. 131. foto 152.
  59. Vegeu reproduïdes unes postals d'Olesa de Montserrat i de Vacarisses als llibres:
    - “La Puda. Un balneari als peus de Montserrat” de Gemma Estrada i Planell. Ajuntament d'Olesa de Montserrat/ KAO Corporation S. A/ Publicacions de l'Abadia de Montserrat. 1989. Fotografia 54 de l'apartat gràfic. I “Retrats de Vacarisses” de Josep M. Farrés i Trias. Terrassa. Gràfiques Marcet. 1999. Pàg. 89.
    60. Testimoni de la Sra. Francesca Macià i Ribas (1924). La casa era llogada per aquest fotògraf a un matrimoni de Monistrol. Ella recorda que hi havia anat amb el seu germà a fer-se fotografies d'estudi, i que en una habitació hi havia uns decorats que representaven paisatges.
    61. “La Muntanya desde Monistrol” dins “Montserrat. Fots. Junqué O. S. B. Barcelona. Huecogrado de Santiago Mumburú. s./a. C.1925.
    62. O. S. B. (Ordre de Sant Benet).
    63. Un cas semblant és a Martorell; en un “bloc” de postals del citat poble, a la portada hi posa: “Recuerdo de Martorell, 15 Vistas. L. Roisin Foto Barcelona. Edición de Francisco Miró (comestibles)”. Vegeu: Isidre Clopas i Batlle “Historial de la fotografia i el cinema a Martorell”. Editat per Club cine-foto Martorell. 1990. Pàg. 30.
    64. Consultada a l'arxiu de l'hemeroteca de l'Arxiu Comarcal del Bages (A. C. B. A.).
    65. Vegeu “La Hormiga de Oro”, corresponent al 31 de gener de 1935.
    66. Text que hi ha al darrera de la vista. Després de la descripció del poble, hi ha anotat: “Esta colección documental consta de 1000 fotografías de las maravillas de España”.
    67. Fotografies conservades a l'Arxiu Diocesà de Barcelona.
    68. El sr. Manel Carrera em facilità unes fotografies originals de la reconstrucció del pont, a qui li agraeixo el poder-me fer unes còpies.
    69. Vegeu-la reproduïda al llibre “ Les pesques, Sant Sebastià i la tradició del Bo-Bo” de Salvador Redó. Argentona 1988. Pàg. 45.
    70. Alexandre Merletti i Guaglia (1860-1942). Originari de Torí, s'instal·là a Barcelona el 1889 treballant de rellotger. Més tard comença a treballar amb el fotògraf “Polak”, però poc després s'independentzà, i començà a treballar per diversos diaris. Quan havia de cobrir algun reportatge, s'enduïa el seu ajudant Mario, junt amb una escala plegable que ell mateix s'havia fabricat, i amb la qual, obtenia unes imatges com pocs fotògrafs podien obtenir. Pels seus desplaçaments utilitzava una motocicleta la qual li permetia arribar al moment just de la notícia. Es diu que degut al seu prestigi en fer les fotografies, que moltes vegades l'esperaven a ell per començar els actes que havia de retratar...
    71. L'autor d'aquesta fotografia fou en Sagarra. Fou ell mateix qui el 1910 realitzà un reportatge fotogràfic, amb motiu de la benedicció de les escoles de Monis-

- trol, per part de l'abat de Montserrat, Josep Deàs.
72. L'autor d'aquesta fotografia era "R. Gorgas y C."
73. Darrera la postal, hi ha imprès: Foto Dom Ripol O. S. B. Monasterio de Montserrat. Barcelona". Andreu Ripol i Noble (1910-2002) autor de diverses postals de Montserrat, es sentia "hereu" del Pare Benet Junqué (†1930). Fou qui introduí el color en unes postals que realitzà de Montserrat, vers 1945. Un dels fets que més el marcà a la seva vida, fou la d'acompanyar Himmler en la seva visita a Montserrat el 1940. (Dades tretes de la conversa que vaig mantenir amb ell el 18 de març de 2000).
74. "Vista parcial y Rio Llobregat", "Rio Llobregat", "Vista de Monistrol desde Montserrat", "Vista parcial (1)", Plaza del Bo-Bo", i "Vista parcial (2)".
75. "Vista panorámica de la población", "La

- villa desde la entrada de los FF. Catalanes", "Puente sobre el Llobregat, barrio de Sta. Ana y Fábrica Puig y Font", "Fábrica U. I. A., S. A. Y viviendas obreras", "Detalle desde la carretera de Montserrat", "Fuente Grande", "Típica plaza del Bó-Bó", "Calle Julián Fuchs. Detalle "La Cabanya" (d'aquesta postal, s'en féu una acolorida), i "Vista general desde "La Bastorra".
76. Tinc constància, de moment, de tres postals; "nº 6 Monistrol de Montserrat. Estación FF. CC. Catalanes", "nº 12 Monistrol de Montserrat. Vista panorámica", i "13 Montserrat. Detalle de la Montaña Santa y Monistrol. Soberanas". Darrerament s'ha localitzat una postal acolorida i que hi surt al seu darrera "Tarjeta postal. Exclusiva Ferrer. Fotografia Soberanas. Nº 9 Monistrol de Montserrat. Plaza de la "Font Gran". (Original cedit pel sr. Enric Gil i Benajes).

77. La postal que tinc, està datada el 1957.
78. "Nº 1. Diferents aspectes", "nº 2. Vista parcial, al fons Montserrat", "nº 3. Vista parcial, al fons Montserrat", i "nº 4 Plaça de Font Grand".
79. Jutjat de Pau de Monistrol de Montserrat. Llibre de Naixements (Comença el 10 de febrer de 1914 i acaba el 6 de setembre de 1918). Tom 29. Fol. 62.
80. Per un programa de la Festa Major de 1945, sabem que tenia una carnisseria al carrer Manresa, núm. 6.
81. Programes de les Festes Majors dels anys 1960 i 1962.

**David Blasco i Planesas**  
Estudiós de Montserrat



www.zenobitaedicions.com  
Tel. 93 875 7363  
c/e: zb@zenobitaedicions.com

**perquè el coneixement de MANRESA ha de ser accessible a tothom.**







**NOVETAT**



**JOAN VILANOVA** ITINERARI VITAL I ARTÍSTIC  
FRANCISC COMAS  
PIERRE SOBRIERROCA

Zenobita edicions  
LIBRES PARCIS

MANRESA  
la ciutat transformada 1  
Francisc Comas - Adrià Roca

Zenobita edicions

Adquiriu-los a les millors llibreries de Manresa i comarca